

Нова реальність: виклики для України, українців і світу

КИРИЛО СТЕПАНЯН

26 ТРАВНЯ 2022

Сьогодні українство стикається із граничною загрозою самому існуванню спільноти та кожного її члена. За одну лише самоідентифікацію нас намагаються піддати показовому етноциду: знищити непокірних і вибірково асимілювати схильних до колаборації, зберігаючи щодо них поблажливий «старшобратський» шовінізм, фактично нівелювати суверенність і правосуб'єктність, заперечити право на самовизначення. Найхімерніші претензії підживлюються незграбною міфотворчістю та почасти авторською, почасти стереотипною «єдино правильною» версією минулого — специфічним взірцем альтернативної історії, покликаної підмінити, приховати та поховати реальність. Мирних людей катують, тероризують і вбивають — зокрема й російськомовних, хоча режим і користує з претензії на «захист російськомовного населення». Повномасштабний напад відбувся на восьмий рік гібридної війни, на піку деескалації бойових дій, і на цьому фоні «геноцид на Донбасі» постає як особливо цинічна й безглузда міфологема.

Нове небо і нова земля з Голкгемської біблії, бл. 1330 р.

Емоційно ми всі розриваємося між шоком від смертей, наруги, немислимих злочинів — і піднесенням від якісно нового рівня солідарності й перемог, які приносить безпрецедентний, однак цілковито закономірний успіх спротиву мілітаристській ядерній країні. Національна спільнота, раніше кризова, зараз переживає оновлення й перетворення, усвідомлюючи себе у вимушеній, доленосній ролі тієї сили і потуги, від якої залежить увесь глобальний світоустрій і подальший баланс, у якому існуватимуть уцілілі. Україні доводиться відігравати роль атланта, що виносить на плечах світ, стримуючи потенціал розпалення тотальної, світової війни, і борючись із цілою парадигмою, ворожою до самих основ правового суспільства.

Розмову про парадокси закоріненості та знекорінення варто почати з наріжного. Є думка, що націогенез — це пізньомодерне утворення, а його продукт — уявний конструкт. І хоча формально цей погляд має сенс, глибша істина полягає в діалектичному зв'язку нації з монокультурою чи низкою сполучених етнокультур. «Домодерна» закинутість у природу та стихійне буття лише сприяла естетичному виразу вкоріненості у вигляді культурного коду, зокрема орнаментального, мистецького, промислового й побутового (простий приклад: в

аграрних культурах часто повторюється мотив дерев і рослинності). Зі зростанням міжкультурних зв'язків посилювався потенціал (ре)інтеграції — спроможність культивувати спільне із сусідніми етносами коріння або плекати нові спільності на основі взаємодоповнення. На різноетнічній основі постали національні спільноти французів, американців, іспанців, бельгійців, швейцарців, італійців; британці — це наднаціональна спільнота, об'єднана церемоніальною монархією, а османську ідентичність визначила релігійна, а не етнічна приналежність. На перетині, що позначав початки «модерних» спільнот, русини вже не були моноконфесійними, а Річ Посполита й Російська імперія змогли кооптувати частину еліт. Однак асимілювати русинів-українців (аграріїв і воїнів Фронтиру), нав'язавши їм належність до «триєдиного русского» (а згодом «советского») народу, цієї штучної нежиттєздатної химери, не вдалося. Віки царської та більшовицької політики не змогли перетравити стійкої ідентичнісної основи, яка витримала притлумлення самотності, акти етно- й геноцидів, тоталітаризацію, — хоча ця невдача й не була наслідком браку намагань: як «білий», так і «червоний» режим захланно поглинав конструктивні сили нашого народу, привласнював культурні здобутки, конвертував людські життя в утилітарний ресурс. Переживши це, українство зараз, під новими ударами, остаточно вивільняється від деформаційного впливу й від травм, породжених імперською колонізацією.

Уже понад три декади тому українство повернуло собі суверенність; існування ж вільного українства стало каталізатором агресії — і на нас укотре пішли війною. Коли настав момент істини, кожен громадянин отримав поштовх до усвідомлення своєї ідентичності, її утвердження й вияву; дехто мусив відкоригувати чи навіть переосмислити критерії самовизначення. Важливо, що це торкнулось і тих, хто не мав громадянства України, а водночас виявило серед українських громадян колаборантів, диверсантів, сепаратистів чи просто індіферентних до свого коріння — навіть у таких умовах! — обивателів. Ті ж, хто від початків збагнув природу агресора й готувався до конфронтації, не переоцінюючи російської раціональності й адекватності (подумати тільки: хтось там справді припускав, що можна захопити й контролювати більш ніж сорокамільйонну спільноту вільних людей, які були суверенними понад три десятки літ!), тепер уже не здаються надміру мілітаристами. Нині люди воїнського складу та вдачі захищають саме наше існування, а не воюють у «відчуженій» та «периферійній» гібридній війні, як її ще донедавна сприймало багато громадян.

**Закриваючи собою розріз у живій тканині світоустрою,
ми нівелюємо спробу змінити баланс на користь
відверто авторитарних і неототалітарних режимів.**

Вирішальної, критичної ваги набула солідаризація, що відкинула другорядні відмінності, долаючи соціальну, економічну, ідеологічну дистанцію. Коли життя окремих людей і цілої спільноти перебуває під загрозою, усвідомлення спільного коріння стає особливо гострим. Що цікаво, у росіян можна спостерігати протилежний процес, коли локальні імітатори мають знекорінення та фетиші масової культури за прояв гідності «прогресивної частини суспільства»: скажімо, закриття «МакДональдсів» сприймають як прояв «геноциду російського народу» — і це на фоні російської ж війни проти українства. Знекорінення плекають насамперед радикальні секулярно орієнтовані ідеології, що виявили здатність успішно ламати національні кордони, вихолощувати етнічну самобутність, маргіналізувати або підмінити етнокультуру.

Уряди незалежної України мусили рахуватися з носіями чітко визначеної української ідентичності, спрямованої на деколонізацію, тож вимагали поривання з російським культурним полем, перетвореним на інструмент експансії. Природно, що почала домінувати прозахідна спрямованість. Нині, потерпаючи за це, нація і держава остаточно сполучила свою долю із «Заходом», отримуючи щеплення від безплідного статус-кво, який змушував нас стагнувати в невизначеності понад 30 років. Ми нарешті готові відмовитися від стереотипу, за яким Схід і Південь, що зазнали посиленої колонізації, вважалися нібито відірваними від центрів, асоційованих із символічним Актом Злуки (Захід і Подніпров'я), а тому начебто ледь не свідомо орієнтованими — як російськомовний культурний простір — до кризового російського режиму із його безчинствами. Ніде правди діти, цей міф доклався до тривалого вимушеного компромісу між протилежними геополітичними курсами; не допомагали й сучасні дискурси «постправди, постіронії, постгероїзму», сповнені знецінення та сарказму, які зараз виявили свою штучність на тлі проявів звитяги й загальної солідарності, піднесення вітальних сил.

Цивілізаційне зіткнення, в центрі якого ми опинилися, виявило переваги прогностичної моделі Самуеля Гантінгтона, а не Френсіса Фукуями (який писав про довершений глобальний тріумф «західної» парадигми). Нашу стійкість визначає природна вкоріненість українства у свій край, розмаїтий, але цілісний (адже Акт Злуки втілював прагнення обох половин цілого, що контрастує з «керованою» імітацією федералізму в трансєвразійській гібридній політиці), у традицію визвольної боротьби та співіснування конкурентних поглядів на шлях становлення нації. І ця стійкість необхідна для опору знекоріненому левіафану, який притлумлює своїх громадян, зводячи їх до підданих, знецінює життя власних комбатантів, буквально шаленіє у проявах зорієнтованої на люмпенів стихійної пропаганди, судомно чіпляється за збанкрутілі ідеологеми й дискредитовані категорії великодержавної величі. Режим агресора культивує міфологізовані історичні віхи, зіткані почасти з привласненого минулого, у цьому виявляючи свою хиткість. Наша ж визвольна боротьба довершується, і в ній цей штучний устрій

приречений на остаточну поразку. Сьогодні, закриваючи собою розріз у живій тканині світоустрою, ми нівелюємо спробу змінити баланс на користь відверто авторитарних і неототалітарних режимів.

КИРИЛО СТЕПАНЯН

26 ТРАВНЯ 2022